

Stenegård mot nya mål

Förstudierapport 2008-06-30
Roland Hamlin

Sammanfattning

Stenegård i Järvsö är Hälsinglands största besöksmål och av stor betydelse som en dragare för besöksnäringen i hela Hälsingland, men den egna verksamheten har i många år medfört årliga underskott för sin ägare Ljusdals kommun och för Stiftelsen Stenegård. En samarbetskonstellation bestående av Järvsö hembygdsförening, Propus AB och Folkteatern Gävleborg har under de senaste åren haft det praktiska ansvaret för driften och är nu beredd att i bolagsform ta eget ansvar för driften av anläggningen.

Förstudien har resulterat i:

- Att Ljusdals kommun ansökt hos och beviljats medel från Region Gävleborg och strukturfonden för Mellersta Norrland för ett treårigt utvecklingsprojekt för Stenegård med start 2008-04-01. Projektet syftar till att förstärka två av Stenegårds profilområden: trädgårdsmiljön och byggnadsvården. Målet är att nya verksamheter etableras som ger fasta hyresintäkter, nya arbetstillfällen och ett fortsatt attraktivt Stenegård som gynnar omkringliggande näringsliv.
- Att bolaget Stenegård i Järvsö AB bildas och tar över den löpande driften av gården 2009-01-01. Stiftelsen Stenegård kan därefter upplösas.
- Separata delrapporter kring förslagen om Lokal Matmarknad och Mobila tjänster har tagits fram.
- Fördjupat underlag kring framtida investeringar i örtagården, Barnens trädgård och demonstrationsträdgård för köksväxter har tagits fram.

Innehållsförteckning

Innehåll

Sammanfattning	1
Innehållsförteckning.....	2
Förstudien, delrapport och slutrapport	3
Kort historik	3
Problem/frågeställning	4
Syfte och målsättning	4
Metod	5
Beställda delrapporter	5
Processkväll	5
Ansökan om strukturfondsmedel	5
Landsbygdsprogrammet	6
Utvecklingsområden	6
1. Trädgård för lekande, läkande och lärande	6
Utveckling av örtagården och barnträdgården	6
Utveckling av rehabilitering och medicinalväxter	7
Samverkan med Wij trädgårdar.....	7
2. Utveckling av byggnadsvårdssidan.....	8
3. Hälsinglands Teatercentrum	8
4. Hälsinglands Folkmusikcenter	8
5. Ledande arena för stora evenemang.....	9
6. Centrum för högkvalitativt hantverk	9
7. Lokal matmarknad	9
8. Utställningar.....	10
Övriga faktorer av betydelse	10
Gästundersökning 2007.....	10
Tillgänglighet med tåg och buss.....	10
Entréavgifter.....	11
SMS-tjänster.....	11
Examensarbeten	12
Sammanfattning och förslag	12
Källförteckning	13
Bilageförteckning.....	13
Bilaga 1	14

Förstudien, delrapport och slutrapport

Förstudien är beställd av Järvsö hembygdsförening och ingår i ett projekt finansierat med bidrag från Ljusdals kommun och Landsbygdsprogrammet genom Länsstyrelsen Gävleborg. Projektet avslutades 2008-06-30 och slutrapportering skall ske senast 2008-08-31. En delrapport lämnades den 25 mars med anledning av att ansökan om strukturfondsmedel skulle lämnas in senast 28 mars 2008. I denna slutrapport redovisas både de delar av förstudien som utgjorde underlag för ansökan om strukturfondsstöd, och andra delar som kommer att utvecklas på andra sätt.

Förstudien har bedrivits parallellt med ett pågående affärsutvecklingsarbete på Stenegård. Under förstudietiden har driftsintressenterna fört konkreta samtal med möjliga hyresgäster på gården, varav några resulterat i överenskommelser om uthyrning och andra slutat med att planerna skrinlagts eller skjutits på framtiden. Dessa överläggningar redovisas inte i förstudierapporten då det handlar om ömsesidiga affärsförhandlingar. Den exakta konstruktionen för det nybildade bolaget Stenegård i Järvsö AB och dess relation till Ljusdals kommun ingår inte heller i förstudien utan är föremål för separata avtal.

Förstudiearbetet har inneburit ett aktivt stöd till Stenegårds styrgrupp i olika delar av en pågående utvecklingsprocess, och rapporten måste därför främst ses som en nulägesbeskrivning inom ramen för det ständigt föränderliga arbetet med att utveckla Stenegård för framtiden.

Kort historik

Stenegård i Järvsö ligger på en plats som haft central betydelse för Hälsingland alltsedan forntiden. Själva gården är ett verk av den mångbegåvade Julius Brun (1818-1901). Han var född i Västergötland, visade under studietiden i Stockholm stor begåvning för apotekaryrket och erbjöds som nittonåring möjlighet att överta en apoteksrörelse i Hudiksvall. Julius Brun var en samhällsbyggare av stora mått: han var kommunal-, landstings- och riksdagsman, han var VD och styrelseordförande i Hudiksvalls Trävaru AB (en föregångare till Iggesunds bruk) och han var en av drivkrafterna bakom järnvägsnätets uppbyggnad genom södra Norrland. 1844 öppnade Julius Brun apoteksfilial i Järvsö och betjänade då hela västra Hälsingland. 1856 köpte han två hemman i Stene och 1858 påbörjade han uppbyggnaden av Stenegård med apotek, läkarmottagning, jordbruk med åtskilliga ekonomibyggnader och en prunkande trädgård med odling av blommor, örter, fruktträd och köksväxter.

I maj 1873 kallades Julius från riksdagen till den blivande konung Oscar II och ombads lägga upp en rutt för kungens kröningsresa genom Norrland. Julius Brun tog snabbt chansen att bjuda in kungen till Stenegård, och under den månad som återstod till besöket den 17 juni 1873 gjordes en extra kraftansträngning på att ställa gården i toppskick. Kungen bjöds på en tolvrätters middag i västra flygelns festsal och blev mycket imponerad av anläggningen. Under 1900-talets första hälft växlade gården successivt över från jordbruk, apotek och läkarmottagning (några år även bank) över till en pensionatsverksamhet som pågick från 1930-talet och till 1963. Därefter stod gården närmast öde tills den på 1970-talets mitt blev platsen för en stor kommunal satsning på ett hantverks- och kulturcentrum med restaurang, örtagård, levande hantverk och butiker.

Från starten 1965 till 2005 var Stenegård platsen för finalen i Hälsinge-Hambon. Även andra större publikevenemang som marknader och midsommarfirande har förlagts till Stenegård. 1996 invigdes den gamla Vinterladugården som teaterlokal och blev en av Folkteaterns fasta scener i Gävleborg, där det varje sommar ges teaterföreställningar. De senaste åren har också större rockkonserter arrangerats i parken, bl a Rhapsody in Rock och Diggiloo.

Bredden på utbudet av servering och hantverksbutiker har varierat genom åren, men även de dagar då inga särskilda evenemang pågår lockar gården såväl bussresenärer som mindre sällskap till hantverksbutikerna och inte minst till den på 1980-talet restaurerade Örtagården som är gårdens viktigaste attraktion. Besöksstatistiken är osäker då det inte finns bemannad entré, men en mekanisk räknare noterade 2007 nära 200.000 besök. Det gör Stenegård till Hälsinglands utan konkurrens största besöksmål. Sedan 1977 är anläggningen byggnadsminneförklarad.

Problem/frågeställning

Stenegårds förmåga att locka besökare har en odiskutabel betydelse för lönsamheten hos en lång rad företag: hantverkarna på gården, besöksnäring och handel i Järvsöbygden, turismen i hela Hälsingland och i viss mån även övrigt näringsliv. Men dessa vinster tillfaller huvudsakligen andra aktörer, och gården som sådan har haft svårt att nå lönsamhet.

En hög grad av uthyrning är den viktigaste förutsättningen för lönsamhet, då gården har få egna intäktskällor vid sidan av hyrorna. Det i sin tur förutsätter många besökare, då det är dessa som motiverar flertalet av hyresgästerna att finnas på Stenegård.

Stenegård drivs idag av en stiftelse, som hittills gått med stora årliga underskott. Kommunens ekonomiska engagemang har hittills motiverats med gårdens stora betydelse för näringslivet i bygden, men det finns från kommunens sida en stark önskan att minska behovet av driftskostnadstäckning och att avveckla Stiftelsen Stenegård till förmån för en privat driftsform. Betydelsefullt i sammanhanget är dock att kommunen – trots viss intern opposition med motsatt åsikt – är beredd att kvarstå som fastighetsägare och fortsätta bidra till att Stenegårds roll som besöksmagnet kvarstår.

En samarbetskonstellation bestående av Järvsö hembygdsförening, Folkteatern Gävleborg och Propus AB har sedan 2004 ansvarat för den löpande driften, dock med Stiftelsen Stenegård som huvudman. Det finns en avsiktsförklaring om att de tre samarbetsparterna skall ta över totalansvar för driften. Det planeras ske från och med 1 januari 2009. Ljusdals kommun har under 2007 med stöd av EU-medel upprustat Stenegård och bl.a. totalrenoverat den s k Östra Flygeln till ett skick som medger uthyrning, efter att den i flera år har stått oanvänd p g a mögelskador.

Ett tidigare idéarbete under 2007 har sammanställts i visionsdokumentet ”Stenegård – Vision 2012”, som under förstudietiden har modifierats på några punkter och nu bär rubriken ”Stenegård – Vision 2013” (*Bilaga 1*). Förstudiens uppdrag var att vidareutveckla de åtta huvudområden som pekats ut. Några av dem har tydliga andra huvudmän, och där görs i förstudien enbart en kortare översikt över historik, nuläge och framtidsplaner.

Syfte och målsättning

Utvecklingsprojektet ”Stenegård mot nya mål” förväntades ge följande resultat:

- En ansökan om projektstöd från strukturfonden för Norra Mellansverige görs för att arbeta med långsiktig utveckling av gårdens huvudprofiler
- Förslag till fortsatt utveckling inom de åtta delområdena i visionsdokumentet, eventuellt genom ytterligare projektansökningar
- Förslag till former för att ta ut något slag av avgift för besökare
- Stenegård i Järvsö AB bildas och övertar den löpande driften av gården
- Förutsättningar skapas för en avveckling av Stiftelsen Stenegård

Metod

Förstudiearbetet har inneburit kontakter med ett stort antal personer för att belysa förutsättningarna för de olika utvecklingsspåren. Resultatet av dessa samtal redovisas översiktligt i förstudien. I en del fall finns utförligare minnesanteckningar som endast delges styrgruppen, då de är delvis konfidentiella.

Styrgruppen för förstudien har bestått av Lars Ericsson och Mats Fack för Järvsö hembygdsförening, Östen Johansson, Märিত Andersson och Marie Frost för Propus AB samt Dan-Axel Hällström och Marcus Hellsten för Folkteatern Gävleborg. Styrgruppen har mötts ett tiotal gånger under förstudietiden. Delar av gruppen har också deltagit i flera av mötena med respektive intressenter.

Beställda delrapporter

Jonas Lindström har anlåtats för att ta fram en delrapport med förslag till upplägg för lokala matmarknader på Stene. Jens Hansen har anlåtats för att ta fram en investeringsplan med kostnadsförslag för örtagården. Christina Doctare har anlåtats för att dels ge en offentlig föreläsning, dels delta i ett idéutvecklingssamtal med styrgruppen. Anna-Carin Åsbrink har anlåtats för att lägga fram ett förslag till utveckling av barnens trädgård. Kenneth Olausson från Interaktiva Institutet har anlåtats för att titta på nya tekniska lösningar för informationsspridning och intäktsbringande tävlingar/lotterier via SMS.

Härutöver har en offert begärts in från Deveco KB beträffande iordningsställande av en demonstrationsodling av lantbruksgrödor.

Processkväll

För att skapa bred lokal förankring i bygden arrangerades en visionskväll den 13 februari med extern processledningskompetens, där visionsdokumentet presenterades och ytterligare idéer från bygden fångades upp. Ett 20-tal personer, både verksamma på gården och andra intresserade, deltog aktivt i att samla upp och vidareutveckla idéer till konkreta verksamheter som kan göra Stenegård mer attraktiv. Somliga av idéerna har kunnat genomföras redan i sommar, andra tas in i det planerade strukturfondsprojektet eller i övrigt utvecklingsarbete.

Bilaga 2: Dokumentation från mötet.

Ansökan om strukturfondsmedel

Då utvecklingsområdena 1 och 2, trädgården och byggnadsvården, i ett tidigt skede bedömdes kunna bli föremål för en ansökan om EU-medel ur strukturfonden för Mellersta Norrland har en fortlöpande dialog hållits med företrädare för Nutek, Region Gävleborg och Ljusdals kommun. Sista ansökningsdag var 28 mars. Vid dialog med företrädare för kommunen beslöts föreslå att kommunen är projektägare och ansöker om strukturfondsstöd. För att ansökan skall kunna göras krävdes beslut i kommunstyrelsen och fullmäktige, varför en delrapport i förstudien lämnades den 18 februari. Denna har sedan uppdaterats den 25 mars och ingår som bilaga till strukturfondsansökan.

Projektbeskrivningen och budgeten upptar kostnader för fortsatta investeringar i trädgården och byggnaderna, anställd personal som arbetar med att utveckla nya verksamheter inom huvudområdena byggnadsvård och trädgård samt kostnader för utställningar och seminarier. Målsättningen är att lägga en grund för nya kommersiellt gångbara aktiviteter som stärker Stenegårds ledande roll på dessa områden.

Strukturfondsprojektet fokuserar på de två första av visionsdokumentets åtta utvecklingsområden: Trädgården med ett kultur- och hälsotema samt Byggnadsvården. Personal skall anställas för att utveckla ett program av utställningar, seminarier och temadagar. Investeringar skall göras i konferensutrustning, i miljöupprustning av trädgården och i nya attraktiva miljöer för barnfamiljer. Inom projektet skall också ett nytt paket av interaktiv information med modern teknik tas fram kring Stenegård och dess historia. Efter beslut i kommunstyrelsen färdigställdes handlingar för underskrift och inlämning till Nutek före 28 mars. Projektförslaget fördes därefter fram för beslut i kommunfullmäktige 31 mars, där dock en minoritet av KF tvingade fram en återremiss. En offentlig hearing arrangerades den 17 april varefter projektansökan togs upp på nytt och godkändes av KF den 26 april.

På begäran av Nutek har ännu en skrivelse med förtydliganden kring ansökan skrivits och avsänts från Ljusdals kommun till Nutek. Region Gävleborg har fattat beslut om sin medfinansiering i projektet. Strukturfondspartnerskapets beslut om EU-medel togs den 18 juni och var positivt, vilket innebär att projektet nu kommer att starta. En styrgrupp har utsetts bestående av Kerstin Hassner och Nicklas Bremefors från Ljusdals kommun, Lars Eric Ericsson från Järvsö hembygdsförening, Östen Johansson från Propus och Dan-Axel Hällström från Folkteatern Gävleborg.

Landsbygdsprogrammet

Inledande resonemang har förts med länsstyrelsens handläggare för landsbygdsprogrammet, som även deltagit vid ett möte tillsammans med RG och Nutek. Bland utvecklingsområdena 3-8 finns flera delar som kan bli föremål för ansökningar om stöd ur landsbygdsprogrammet i ett senare skede. Även områdena 1-2 är innehållsmässigt möjliga att pröva i landsbygdsprogrammet, men för satsningar av den storleksordning vi finner nödvändiga finns inget utrymme i landsbygdsprogrammets budget. Efter samråd med de olika stödhandläggarna har styrgruppen beslutat att först pröva möjligheten till strukturfondsstöd, innan man beslutar om eventuella ansökningar ur Landsbygdsprogrammet eller andra källor.

Utvecklingsområden

1. Trädgård för lekande, läkande och lärande

Utveckling av örtagården och barnträdgården

Möte hölls med nuvarande trädgårdsansvarig Carina Frost samt biolog Jens Hansen 29 januari. Jens Hansen har anlitats på timtid för att ta fram ett underlag till kostnads kalkyl för trädgårdsutvecklingen. Inom strukturfondsprojektet planeras investeringar i miljöupprustning och förnyelse av trädgården, utveckling av skyltningen samt framtagande av en informativ guidebok till örtagården. För detta krävs en avsatt resurs för örtagården, med särskild uppgift att samla in och sprida kunskap om medicinalväxterna i trädgården samt planera en varsam förnyelse av den. Utbildning av sommarpersonalen skall utvecklas så personalen blir en mer aktiv resurs i mötet med besökare. I projektet avsätts 0,75 tjänst för utvecklingen av trädgården.

Anna-Carin Åsbrink har anlitats för att ta fram skiss och kostnads kalkyl till barnaktiviteter i trädgården. Denna skiss bifogas förstudierapporten, dock med reservationen att en ny byggnad i barnträdgården inte bör utformas så att den kräver ständig bemanning då detta skulle innebära för stora driftskostnader.

Samtal har även förts med Ulla Lindberg Olsson, tidigare föreståndare för Experimentalen på Stene gård. Experimentalen var ett s k Science Center, ett pedagogiskt upplevelsecenter, som

drevs på Stene under åren 1995-2001. Utrustningen från Experimentalen finns magasinerad på Stene och delar av den kan vara möjlig att ta i bruk igen som en del av en nysatsning på yngre besöksgrupper. Investeringar skall även göras i barnens trädgård med sago- och lekmiljöer. De nya attraktionerna, även de som riktar sig mot barnfamiljerna och har en lekfull framtoning, skall ha anknytning till projektets huvudteman och bidra till ökad kunskap om ekologi, hälsa och byggande.

En satsning på aktiviteter för barn motiveras främst med den betydelse barnen har för att styra hela familjens resande. Bristen på bra barnaktiviteter framhålls som ett hinder för besöksnäringen i hela Hälsingland, det är en brist som vi genom projektet vill bidra till att motverka. Roliga aktiviteter för barn bidrar till att barnfamiljer dras till Stene, stannar längre och återkommer oftare. Stene kan också bli ett resmål för mor- och farföräldrar med barnbarn och ett bra komplement till Järvzoo.

Strukturfondsprojektet innehåller investeringar i trädgårdsmiljön i syfte att göra trädgården mer attraktiv för hela familjer, inklusive barn. Renodlade barnaktiviteter ingår dock inte i strukturfondens arbetsområde men kan bli föremål för andra projektstöd.

Utveckling av rehabilitering och medicinalväxter

Inom detta område skall vi söka kontakter med såväl läkemedelsbolag som respekterad komplementärmedicinsk kompetens. Ett första steg inom förstudiens ram var att vi arrangerade en välbesökt föreläsning med läkaren och författaren Christina Doctare den 21 februari. Diskussionsmöte hölls förmiddagen efter föreläsningen om möjligt fortsatt samarbete, och det resulterade i nya utvecklingstankar kring integrativ medicin, kultur och hälsa. Christina Doctare visade stort intresse för vårt arbete och erbjöd ett fortsatt mentorskap för projektet samt kontaktvägar till pågående universitetsforskning kring kultur och hälsa bland annat i Linköping och Göteborg. Vi konstaterade att Stenegård har utmärkta förutsättningar att arrangera temadagar, seminarier, utställningar och föreläsningar kring integrativ medicin och förebyggande hälsa. Goda kommunikationer, en genuin bebyggelsemiljö, en bra restaurang, en fantastisk trädgård och de samverkande parterna med bl a Folkteaterns skådespelare, innebär förutsättningar att skapa attraktiva program kring kultur och hälsa. Målsättningen är att projektet skall leda till etablering av ett naturapotek på Stenegård, gärna i samverkan med någon slags komplementärmedicinsk mottagning. Under projekttiden främjas detta syfte genom föreläsnings- och utställningsverksamhet samt nätverksbildning, kunskapsinhämtning och kontaktskapande kring medicinalväxter och sambandet miljö-kultur-hälsa. I projektansökan räknade vi med att en heltidsanställd projektledare, utöver helhetsansvar för hela strukturfondsprojektet, ägnar en hel del av sin tid åt att utveckla detta område. I samband med rekrytering stannade denna tjänst på 0,75 då projektledaransvaret flyttades.

Samverkan med Wij trädgårdar

Den 13 februari hade styrgruppen för Stenegård ett möte med Katarina Ceder-Bång, ny VD för Wij trädgårdar, för att diskutera samverkan. Vi såg genast flera möjligheter till samverkan som kan gynna båda organisationerna. Bland annat gäller det gemensam marknadsföring i broschyrer och annonser, gemensamma temapaketer till bussarrangörer, ”skyltfönster” i varandras anläggningar och utbyte av kunskaper och idéer när det gäller driftsfrågor, försäljning och teknikutveckling. Det finns såväl likheter som skillnader mellan anläggningarna. Enigheten var stor om att anläggningarna utgör mer av komplement än konkurrenter till varandra och att vi ömsesidigt har mycket hjälp att hämta hos varandra. Mötet kommer att följas upp med ett studiebesök på Wij Trädgårdar i strukturfondsprojektets inledning.

2. Utveckling av byggnadsvårdssidan

Ett offentligt möte om ”Världsarv – hot eller möjlighet” hölls den 29 januari med länsantikvarie Lena Landström samt Håkan Sundelin från länsstyrelsen. Det finns en viss oro bland markägare och andra om konsekvenserna av en världsarvsförklaring, en oro som bäst förebyggs med information och dialog. Detta vill Stenegård genom projektet medverka till. Högskolan Gotland driver en byggnadsvårdsutbildning på Stene sedan två år tillbaka, och möte med representanter för den hölls den 11 februari. Högskolan har intresse av att fortsätta finnas på Stene, men ett orosmoment är antalet sökande som balanserar på minimigränsen. Byggnadsvårdsutbildningen kräver fungerande lokaler, främst under några vintermånader då det inte går att arbeta ute. I dagsläget finns en brist på lokaler lämpade för kursen, detta kräver en del investeringar. Omfattningen beror på i vilken mån befintliga lokaler kan nyttjas. Att utbildningen blir kvar är en viktig pusselbit i skapandet av ett kompetenscentrum för byggnadsvård. Glädjande nog har antalet sökande till årets kurs varit större än tidigare år. Möte med representanter för Byggnadsvårdsföreningen i Hälsingland hölls den 6 februari och här finns såväl idéer som kunskap om hur byggnadsvårdsrådgivning, utställningar och butik på Stene skulle kunna bli verklighet.

Målsättningen är att projektet skall leda till etablering av en byggnadsvårdsbutik på Stenegård, samt till att Vårdsarv Hälsingegårdar under sin fortsatta utredning skall finna det naturligt att förlägga en av sina informationspunkter till Stenegård. Under projekttiden främjas detta syfte genom utställningsverksamhet samt nätverksbildning, kunskapsinhämtning och kontaktskapande kring byggnadsvård. I projektet avsattes 0,75 tjänst för att utveckla Stene som ett kunskapscentrum för byggnadsvård med hälsingeanknytning. I samband med rekrytering har även projektledaransvaret tillförts denna tjänst upp till heltid.

3. Hälsinglands Teatercentrum

Utvecklingen av teaterverksamheten har en tydlig ägare i Folkteatern Gävleborg. Den årliga sommaruppsättningen är en etablerad och viktig del av kulturlivet i Hälsingland och har stora sidoeffekter på övrig besöksnäring. Folkteatern tillsammans med lokala aktörer kan utveckla ytterligare aktiviteter som teaterfestival, barnteaterföreställningar etc.

Möjligheten att nyttja Träteatern även vintertid lyfts från många håll fram som en viktig faktor för Stenegårds totala användbarhet. Lokalen har värmts upp för enstaka evenemang men värmeförlusterna är stora. Olika lösningar finns på förslag, och dilemmat är att hitta en bra avvägning mellan de praktiska behoven, kostnaderna och omsorgen om byggnadens estetiska värden.

4. Hälsinglands Folkmusikcenter

Möte med folkmusikkonsulent Eiwor Kjellberg hölls 29 januari. Genom Hälsinge Låtverkstad har studieförbundet Bilda arbetat aktivt med utveckling av hälsingsk folkmusik sedan 2002, och verksamheten är i hög grad koncentrerad till Stenegård. Bildas framtida lokalbehov är under utredning och olika lokaliseringar både på och utanför Stenegård finns med i bilden. Från Bilda och Stenegård finns en gemensam och klar ambition att fortsätta arbeta med folkmusik på Stenegård, oavsett vilken lokalösning man väljer. För såväl konserter som kursverksamhet erbjuder Stenegård goda möjligheter.

Efter diskussion om olika lokalalternativ har Låtverkstaden valt att tills vidare fortsätta driva sin verksamhet från Stallet på Stenegård, liksom man gjort hittills.

5. Ledande arena för stora evenemang

Detta utvecklingsområde hanteras främst inom ramen för ett privat bolag, CaVa Produktion AB, som bedriver sin verksamhet genom avtal med Stene gård. Under sommaren 2008 hölls konserter med Classic Rock, Rhapsody in Rock och Diggiloo. Stenegårds utmaning är här att fortsätta vara en professionell lokal samarbetspartner och därmed en attraktiv plats att förlägga större konsertevenemang till. Till detta bidrar ett stort lokalt engagemang, en naturskön omgivning och ett växande gott rykte hos arrangemangsbolag och kända artister. Evenemangen ställer också högre krav på en fungerande service kring logistik, matservering, toaletter och avfallshantering.

Stenegårds vägval när det gäller större evenemang har varit att inte själv gå in i ett ansvar med risk att få bekosta underskott vid sämre biljettförsäljning än förväntat. Evenemangen ger en viss hyresinkomst, medan såväl risker som större vinstmöjligheter ligger hos externa aktörer. För Stenegårds framtida utveckling är det viktigt att evenemangen genererar intäkter till gårdens drift i högre utsträckning än hittills. Detta kräver att man har någon personalresurs avsatt för att ordna en del evenemang samt för att attrahera och vara en bra lokal partner för externa evenemangsarrangörer. Det höga engagemanget från Järvsö hembygdsförening och övrigt lokalt föreningsliv är en viktig framgångsfaktor. En fortsatt försiktighet med att ta eget ansvar för större satsningar är dock nödvändig då det driftsbolag som är under bildande till en början inte kommer att kunna bära större ekonomiska bakslag.

6. Centrum för högkvalitativt hantverk

Stene gård är välkänt som handelsplats för konsthantverk av hög kvalitet, och ambitionen är att det skall förbli så. Det finns en klar efterfrågan på möjligheten att se hantverkare i arbete, något som tidigare förekommit i större utsträckning än idag. Utan att tumma på kvalitetsbegreppet är det också viktigt att kunna ha produkter till salu även för den lite tunnare plånboken.

”Mathantverk” är en betydelsefull del av utbudet. Restaurangen drivs av en fristående arrendator, men att ha en linje av hög kvalitet och lokala råvaror är en viktig del av Stenegårds profil.

Genom att avsätta några butikslokaler för korttidsuthyrning öppnar man möjligheten för nyetablerade hantverkare att ställa ut och sälja sina alster. Eventuellt kan sådana tider också erbjudas på förmånliga villkor till oetablerade utställare för att därigenom bidra till ökad bredd på utbudet.

Utbudet av utställare är främst en fråga för löpande diskussion mellan enskilda hyresgäster och stiftelsen/bolaget.

7. Lokal matmarknad

För utveckling av planerna på en återkommande matmarknad för lokal mat hölls ett möte med Jonas Lindström den 23 januari. Han anlätades därefter på timtid för att knyta kontakter, samla adresser, utarbeta policyförslag och förbereda en testversion av matmarknaden sommaren 2008. Utgångspunkten var att testmarknader skulle hållas under fredagarna vecka 24 samt 28-31. Delförstudien har givit ett bra underlag för en framtida satsning på matmarknad. Dock pekar den på att det är viktigt att ge de medverkande försäljarna goda förutsättningar det första året, annars finns risk att de inte kommer tillbaka. När det gäller veckodag föreslår delrapporten söndagar istället för fredagar. Då osäkerheten inför sommarens verksamhet har varit stor, har styrgruppen beslutat avstå från matmarknader sommaren 2008. Idén lever vidare inför sommaren 2009.

8. Utställningar

För att locka till besök är det viktigt att fortlöpande förändras och att bjuda något nytt. Utställnings- och seminarieverksamheten kring byggnadsvård och medicinalväxter i Östra flygeln behöver kompletteras med tematiska utställningar. Samverkan bör ske med andra aktörer. Redan sommaren 2008 hölls i samverkan med Länsmuseumet Gävleborg en utställning om konstnären Per Nilson-Öst. Med bra lokaler, personal och budgetutrymme avsatt för att planera utställningsverksamhet öppnas möjligheter att i samverkan med andra aktörer få attraktiva utställningar förlagda till Stene.

Avsikten är att via strukturfondsprojektet ta fram nya utställningar inom områdena kultur och hälsa samt byggnadsvård till lokalerna i Östra flygeln. Hyra för utställningslokal tas i strukturfondsprojektet upp för 12 månader 2008 och 2009, därefter måste hyra finansieras andra vägar om utställningarna skall bli kvar där.

Övriga faktorer av betydelse

Gästundersökning 2007

Nordanalys AB genomförde under sommaren 2007 en gästundersökning i Hälsingland/Gästrikland, beställd av länsstyrelsen. Stenegård var en av 36 platser i länet där enkäter samlades in, och 164 svar kom in. Av undersökningen kan en del intressanta slutsatser dras dels om besöksnäringen i länet relativt övriga Sverige, dels om Stenegårds roll i förhållande till andra besöksmål:

- Av dem som besvarade enkäten var 67% kvinnor, något fler än länsnittet 63%. Hela 55% är i åldern 60-74 år (länsnitt 33%). 60% kommer som par utan barn.
- Det är vanligare än på andra besöksmål att man kommer i sällskap med vänner (25% mot 19%) eller släktingar (21% mot 17%). Stenegård tycks alltså vara ett besöksmål dit bofasta i trakten gärna tar med gästande besökare och vänner.
- Jämfört med övriga anläggningar i länet är Stenegård mer attraktivt för besökare från Götaland och Mellansverige, men något mindre än övriga för besökare från Stockholms län, Gävleborg och övriga Norrland.
- Stenegård lockar färre besökare som gör dagsturer än andra resmål. Istället överväger besökare som är ute på veckolånga resor.
- Länet har en hög andel återvändande besökare (42% av 2007 års besökare var här även året före). Detta gäller i ännu högre grad Stenegård (46%). 85% planerar att återkomma inom tre år.
- Hela 88% av besökarna tar sig till Stenegård med bil (samma som länsgenomsnittet). 6% kommer med buss och 4% med tåg.
- Jämfört med andra besöksmål hämtar Stenegårds besökare sin information ur egen tidigare erfarenhet eller från bekanta i området. Färre än på andra håll hämtar sin kunskap från Internet.
- Stenegård och Järvsö får påfallande höga betyg när det gäller bemötandet både från lokalbefolkningen och besöksmålets personal.
- Anläggningens attraktionskraft för barn får påfallande lågt betyg jämfört med länsnittet (3,5 jämfört med 4,7 på en skala från 1-6).

Tillgänglighet med tåg och buss

Endast 4% av besökarna till Stenegård anländer med tåg. Det finns anledning att lyfta fram möjligheten att åka tåg i marknadsföring på hemsidan och i inbjudningar till temadagar och seminarier, inte minst mot en besökargrupp från Mälardalen. Vissa konferenstider bör

anpassas till tågtidtabellen. Stationen ligger på promenadavstånd, cirka en kilometer, men i samband med en del arrangemang bör det bli aktuellt att erbjuda möjlighet till hämtning, alternativt hänvisa till Taxi.

Vid avresa från Stockholms Central kl 06.30 är man, utan tågbyten, framme i Järvsö klockan 9.37 en vardag. Vid återresa från Järvsö 19.21 kan man utan byten vara framme i Stockholm klockan 22.32. Även om det blir en lång dag är det alltså fullt möjligt att på en dagstur från Stockholm delta i ett heldagsevenemang på Stenegård. Det blir dock naturligt att övernatta före eller efter på någon av de närmare 1000 gästbäddar som finns i Järvsöområdet.

Utöver nämnda förbindelser går det tåg ungefär varannan timme under dagen, oftast dock med byte i Gävle. För kortare dagbesök finns alltså flera attraktiva tågalternativ från Stockholm.

Norrifrån (Östersund) ankommer direktförbindelser på kvällen och avgår på förmiddagen, så från det hållet är förutsättningarna sämre att attrahera konferensbesökare med tåg.

Att aktivt anpassa konferensstider och marknadsföra tåg som ett resalternativ innebär också ett steg mot att minska den miljöbelastning det innebär att Stenegårds besökare idag huvudsakligen anländer med bil.

Entréavgifter

Av tradition har det hittills varit fri entré till hela anläggningen Stenegård. I dagsläget tas entré upp endast vid enstaka större evenemang. En ”sparbössa” vid örtagården med uppmaning till en frivillig avgift á förslagsvis 20 kronor har tidigare genererat ca 8.000-10.000 kronor per år. Sommaren 2008 har skyltningen förstärkts med tydligare uppmaning att betala entré till trädgården, och säsongskort har sålts i gårdskontoret.

Att ta upp en obligatorisk inträdesavgift av besökarna har flera gånger varit uppe till diskussion som en väg att öka intäkterna. Det finns anledning att på nytt pröva frågan, då kostnaderna för att bibehålla en attraktiv allmänmiljö är betydande och inte helt kan täckas via hyresintäkter.

För sällanbesökare som bussgrupper eller andra turister bedöms det finnas en hög acceptans för entréavgifter. Samtidigt måste ett eventuellt entrésystem konstrueras så att det inte äventyrar Stenegårds roll som en attraktiv samlingspunkt för bygden eller möjligheten till fortsatt uthyrning av lokalerna.

Olika vägar att entrebelägga gården, helt eller delvis och vid vissa tider, har diskuterats fortlöpande under förstudien. Ett prisvärt årskort kopplat till utskick av nyhetsbrev bör göra entréfrågan mindre kontroversiell bland Järvsöborna. Överväxlingen av kommunens stöd från täckande av driftunderskott till medfinansiering av ett utvecklingsprojekt innebär de facto att kommunen upphör att subventionera besökarnas tillträde till den attraktion som Stenegård utgör, en faktor som bör lyftas fram i samband med att entréavgifter lanseras.

SMS-tjänster

Som ett alternativ till traditionella entreavgifter har i förstudien undersökts möjligheten att erbjuda besökare en frivillig avgiftsbelagd extratjänst, som betalas via mobiltelefonen. I samverkan med Kenneth Olausson från Interaktiva Institutet planerar Stenegård i Järvsö AB att erbjuda ett antal interaktiva extratjänster som levereras till besökarens mobiltelefon efter beställning via SMS. Det informationsmaterial som tas fram inom strukturfondsprojektet skall vara anpassat för att senare användas i ett sådant system, men systemet som sådant tas fram genom ett kommersiellt avtal mellan driftsbolaget och en extern operatör som erbjuder sådana tjänster på provisionsbasis.

Det planerade driftbolaget Stenegård i Järvsö AB avser att införa ett system med SMS-tjänster inför sommaren 2009. Det bör dock noteras att endast ca 30 % av den summa som

mobilanvändaren betalar kommer Stenegård till del, varför metoden bör begränsas till betalning av tjänster som bara kan levereras via mobiltelefonen. Att betala ”entré” via SMS bör undvikas då alltför stor del av inträdet då skulle gå åt till mobiloperatörernas andel.

Examensarbeten

Inom verksamheten på Stenegård, både i strukturfondsprojektet och i annan verksamhet, finns ett antal deluppgifter som med fördel kan erbjudas som examensuppgifter för studenter på B- eller C-nivå. Det kan gälla till exempel utveckling av informationsmaterial kring örtagården, framtagande av interaktiva informationstjänster till mobiltelefon eller internet, utformning av pedagogiska lekmiljöer i trädgården m m. Genom projektbemanningen finns nu resurser för ett bra handledarskap, och med studenters medverkan kan man nå längre än vad som annars varit möjligt. Erbjudande av uppdrag planeras ske i samverkan med projektet Hälsingland for business och dess högskolemäklare Anna Bäcklund.

Sammanfattning och förslag

Den nyrenoverade Östra Flygeln måste användas till verksamhet som bidrar till att öka gårdens attraktionskraft för besökande, vilket ökar lönsamheten för hantverksbutiker och restaurang och därför ökar attraktiviteten för övriga lokaler på gården. Att enbart hyra ut den som kontorslokaler skulle på längre sikt utarma Stenegårds förutsättningar att fortsätta utvecklas som besöksmål och har därför uteslutits som alternativ. En sådan publikt utvecklande verksamhet kan inte i ett startskede bära hyreskostnader på kommersiella villkor, men kan bidra till att sådan verksamhet etableras längre fram. Det är därför en typ av verksamhet som lämpar sig för ett EU-finansierat utvecklingsprojekt. Som en del av förstudiearbetet har ett förslag till projektansökan presenterats för Ljusdals kommun och antagits vid politisk behandling under våren. En begäran från Nutek om utförliga kompletteringar av ansökan och en komplicerad politisk process i Ljusdals kommun har gjort att arbetet med projektansökan har kommit att ta en stor del av tiden för förstudiearbetet i anspråk.

Projektägare för utvecklingsprojektet ”Stenegård – lekande, läkande, lärande” är Ljusdals kommun. Där finns såväl den administrativa kapaciteten som den likviditet som krävs för att kunna hantera ett EU-projekt. Via projektägarskapet tar Ljusdals kommun också sitt ansvar för en fortsatt utveckling av Stenegård, samtidigt som man avlastas bördan av den löpande driften.

Medfinansiering har beviljats från Region Gävleborg och regionala strukturfonden för Norra Mellansverige. RG-bidraget är formellt enbart beslutat för det första året, men uppföljande finansieringsbeslut väntas gå igenom då de är en förutsättning för det redan beviljade strukturfondsstödet.

En hög grad av lokalutnyttjande och hyresintäkter som bär driftens kostnader är en grundförutsättning för att övriga satsningar på gården skall bli möjliga. Under projektperioden har styrgruppen fört fortlöpande diskussioner med olika potentiella hyresgäster och andra verksamheter, varav somliga har blivit verklighet och andra avskrivits eller skjutits på framtiden. Detta är affärsmässiga uppgörelser som inte har ingått i förstudiens uppdrag.

Inte minst mot bakgrund av den kraftiga lokala debatten är det viktigt att Stenegård förblir en hela bygdens angelägenhet, trots att driften nu övergår i privat regi. Genom det breda engagemanget från Stenegårdsbolagets intressenter skapas möjligheter till en mer kostnadseffektiv drift, men den här typen av anläggningar blir sällan någon vinstmaskin i sig själva. De positiva effekterna för näringslivet uppstår i stället i omgivningen. Ett levande Stenegård är bra för Järvsö, för Ljusdals kommun och för Hälsingland.

Kommunens engagemang i frågan om Stenegårds utveckling får därför inte upphöra, även om ambitionen hela tiden har varit att eliminera behovet av att täcka driftunderskott. Det nya bolaget Stenegård i Järvsö AB behöver också ytterligare parter aktiva deltagande för att få ekonomi i driften av gården. Att Stenegårds vänner i Järvsö och på andra håll via arbetsgrupper, idéträffar och öppen information (gärna via regelbundna nyhetsbrev) ges möjlighet att fortsätta ta del av och stödja Stenegårds framtida utveckling är avgörande för den fortsatta utvecklingen

Bolaget Stenegård i Järvsö AB kommer att skriva in i sin bolagsordning att det inte delar ut någon vinst till sina aktieägare, utan att all vinst skall återinvesteras i verksamheten. Det är viktigt att tydliggöra, eftersom det innebär att det stöd som på olika sätt ges till olika verksamheter på Stenegård inte kommer att berika privata intressen utan helt syftar till att möjliggöra fortsatt samhällsnyttig verksamhet på Stenegård.

Järvsö/Delsbo 2008-06-30

Roland Hamlin

Hamlin Eldsjälavård
www.eldsjalavard.se

Källförteckning

Julius Brun och Stenegård, Hansson/Åkerblom 1992
Herrarna på Stene, Björklund 1964
www.stenegard.com

Bilageförteckning

1. Vision 2013, uppdaterad version våren 2008 utifrån förstudiens resultat
2. Dokumentation från processdag 13 februari
3. Projektansökan strukturfonden
4. Åtgärdsplan ortagården, Jens Hansen
5. Skiss till utformning av "Barnens trädgård", Anna-Carin Åsbrink
6. Offert för visningsodling, Devecó KB/Hans Bovin
7. Förslag angående Lokal Matmarknad, Jonas Lindström
8. Stenegård – mobila lösningar, Kenneth Olausson/Innovation Impact

Endast bilaga 1 ingår i den rapport som görs tillgänglig digitalt för spridning via internet. Övriga bilagor samt mötesanteckningar innehåller delvis konfidentiellt material och förvaras på Stenegård samt bifogas vissa referenskopior.

Bilaga 1

Visionsdokument

Stenegård i Järvsö - Vision 2013

År 2013 är Stenegård ett av Norrlands största besöksmål och en plats där hela familjen vill tillbringa hela dagen.

Trädgården är en visnings- och inspirationsträdgård och en plats för skapande, lek och inspiration. I trädgården bedrivs ett aktivt rehabiliteringsarbete kopplat till forskningsprojekt om trädgårdsmiljöns läkande effekter för långtidssjukskrivna och om alternativa läkemedel byggda på medicinalväxter.

Den nyrenoverade Östra flygeln är ett centrum för spetskunskap med forskning och utbildningar dels om medicinalväxter och naturläkemedel, dels om vård av byggnader (i synnerhet hälsingegårdar). Stenegård är nordvästra Hälsinglands informationscentrum för Världsarvet Hälsingegårdar.

För de stora utomhuskonserter som gör Sverigeturnéer sommartid är Stenegård etablerad som en av de självklara anhalterna. Tillsammans med teaterföreställningar, folkmusikkonserter och ett levande marknadsmyller av högkvalitativt hantverk och lokalt producerade livsmedel har Stenegård blivit ett attraktivt besöksmål för bussarrangörer och familjer från hela landet såväl som för de bofasta inom en tiomilsradie. Anläggningen bär sina egna kostnader och ger ett årligt överskott som satsas i fortsatt utveckling.

Stenegård är redan idag Hälsinglands främsta besöksmål, men det finns inget utrymme för att vila på gamla lagrar. Gården behöver utvecklas för att inte stagnera. Den framtida verksamheten på Stenegård innehåller ett antal pusselbitar, som vi vill fortsätta bearbeta på lång och kort sikt. Nedan skisserar vi ett antal utvecklingsspår/delvisioner som vi vill arbeta mot.

1. UPPLEVELSETRÄDGÅRD FÖR LÄKANDE OCH LEKANDE

• Trädgården – en plats för läkande

- År 2013 är Stenegård norra Europas ledande centrum för alternativa läkemedel. Trädgården är ledande i Norra Europa vad gäller medicinalväxter. Dagligen arrangeras guidningar bland växterna, som är väl utmärkta med namn och uppgifter om vad de är bra för. Stenegård har landets ledande apotek för alternativa läkemedel baserade på växter. Det finns en öppen mottagning alla dagar av läkare och sjuksköterska för rådgivning eller behandling. Kön till tider för behandling är mycket lång.
- Återkommande hålls föreläsningar och temadagar i Östra flygelns konferenssal kring aktuella teman inom komplementärmedicinen. I samarbete med ledande läkemedelsföretag bedrivs en aktiv forskning kring naturläkemedel.
- Forskning från Sverige och många andra länder visar att olika trädgårdsmiljöer har klart påvisbara effekter på människors mentala och fysiska hälsa. Trädgården möter människan där hon är. Den tillåter egna aktiviteter med fria val. Stenegårds trädgård är en resurs för rehabilitering i genuin trädgårdsmiljö, och Stenegård har år 2013 avtal med flera försäkringskassor och företagshälsovård. I en trädgård finns alltid en mängd meningsfulla aktiviteter för träning och återhämtning. Vi kommer att erbjuda rehabiliteringspaket och enskilda kurser/utbildningar och föreläsningar/seminarier både till företag, organisationer och privatpersoner. Gårdens arbete innefattar strategiska kopplingar till stresshantering och andra alternativa vårdformer som har utvecklats i Hälsosamma Hälsingland.

• Trädgården – visnings och inspirationsträdgård

- Vi ska skapa en trädgård för alla besökare Idag är trädgården en av Ljusdals kommuns stora turistiska attraktioner. Örtagården och tematrädgårdarna är välbesökta. Vi kommer att fortsätta att utveckla dessa delar av trädgården i samverkan med kunnigt trädgårdsfolk. Vi har en

mycket attraktiv trädgårdsbutik i växthuset och bakom växthuset eller bra utställningar som är välbesökta.

Vi har ett väl utvecklat utbildningskoncept kopplat till trädgården som också bidrar till driften av trädgården. Vi har ett samarbete med högskolan i Gävle gällande trädgårdsmästarutbildningen.

- En del av trädgården är en tematrädgård som har ett nytt ansikte för varje säsong. Trädgården är en plats där alla trädgårdsintresserade får inspiration och kunskap att använda i sin egen trädgård. Stenegårds trädgård har regelbundet besök av kända trädgårdsgurus som sänder sina trädgårdsprogram från Stenegård.

• **Trädgården – en kulturell mötesplats**

- Vi vill att besökare på Stenegård skall uppleva något nytt varje gång de kommer. Därför ska vi nyttja platsens naturliga förutsättningar och årstidernas skiftningar på ett medvetet sätt. Att samarbeta med företag, kulturarbetare och forskare från både Sverige och övriga världen. En trädgård som ändrar form och riktning beroende på konstnärers olika uttryck. Detta är en tradition på Stene som vi vill bygga vidare på med både fasta installationer och gästutställare.
- Ett samarbete med folkteatern i Gävleborg kan resultera i olika gästspel och föreläsningar. Författaraftnar, viskvällar står också på programmet. Arrangemanget ”lyskväll” är ett exempel på konst och trädgård i skön förening.
- Vi har möjlighet att lyssna på klassiskt musik i trädgården eller varför inte gårdens egen folkmusik vid valda tillfällen i vår nyinköpta ljudanläggning, med högtalare som ser ut som stenar.

• **Trädgården – en plats för lek, skapande och kreativitet**

- Trädgården är en plats där besökare låter sig inspireras och undervisas. I Ljusdal finns ett flertal utbildningar med hantverks och naturanknytning. Flera av dem är intresserade av ett samarbete kring hantverk och byggnadsvård och kan använda sig av miljön på Stenegård för sina utbildningar och kurser.
- Skogen som ligger i anslutning till trädgården har tagits i anspråk som en ”äventyrsskog” med naturvetenskaplig inriktning. I samarbete med kommunens skolor har man arbetat fram ett pedagogiskt koncept för trädgård och skog som kan användas inom skolan både lokalt och nationellt.
- Barn ska känna sig välkomna till Stenegård som besökare. Det måste finnas skapande, utvecklande och spännande aktiviteter på Stenegård för barn. Här finns barnens trädgård där barnen får odla, vattna, skörda och göra allt som hör en trädgård till. Här finns massor att lära sig om naturen och vår viktiga miljö, självklart kan man också bara vila i hängmattsskogen. Här finns lekstugor som är små miniatyrer av hälsingehus. Lekparken i södra delen av trädgården och i skogsbacken har blivit mycket populär bland barn tack vare sina pedagogiska lekmiljöer. De sagotraditioner som finns i Hälsingland återspeglas i barnens trädgård. Det enda problemet är att barnen inte vill åka hem och att de tjuatar dagligen om att åka till Järvsö och Stenegård.

2. HÄLSINGLANDS BYGGNADSVÅRDSCENTER

- År 2012 finns en väletablerad försäljningsverksamhet av byggmaterial för renovering av Hälsingegårdar i Stallet och på Skansen. I försäljningslokalerna finns en välutvecklad informationsverksamhet om byggnadsvård kopplat till Byggnadsvårdsföreningen och företagare inom antikvarisk byggnadsvård samt information på data och genom bildspel. Verksamheten drivs av egen entreprenör.
- Högskolan är etablerad med en rad kurser kring byggnadsvård och timmerkonst. Ett antal kurser inom hantverk anordnas, både kortare och längre.
- Smedjan vid kvarnbyggnaden har utvecklats till en konstsmedja samt tillverkning av produkter kopplat till byggnadsvården.
- En kopia på gamla smedjan uppe vid trädgården ger klang som sprider sig över området samtidigt som besökare kan se hur en gammal smedja på en Hälsingegård kunde se ut. Här hålls kurser kring smide både veckovis och under helger.
- Olika temakurser kring byggnadsvård, typ fönsterrenovering, målning, schablonmålning, timring, renovering av timmerhus m.m. genomförs under hela året.

- Informationscentret om Hälsingegårdar på Stenegård är det mest besökta centret om Världsarvet Hälsingegårdar med ca 100 000 besök per år. Det är nästan alltid kö till datorerna där man kan söka djupgående information om Hälsingegårdar och människorna bakom dem. Hörsalen är nästan alltid fylld vid den rullande visningen av bildspel om Hälsingegårdar. Lika välbesökta är de olika temaföreläsningarna som hålls av kunniga föreläsare om Hälsingland och Hälsingegårdar.
- Kunniga guider tar hand om visningar dagligen på fasta tider eller vid bokningar. Här visas med mustiga berättelser historien om Stene by, Stenegård, Björs och Kristoffers. Dagligen under säsong startar från Stenegård rundturer i Järvsö, Västra Hälsingland och till Bollnäs och Voxnadalen med Ovanåker och Alftas Hälsingegårdar. Karlsgården utgör det naturliga besöksmålet för att se hur en gammal fyrbyggd Hälsingegård såg ut invändigt.

3. HÄLSINGLANDS TEATERCENTER

- Folkteaterns årligen återkommande sommaruppsättning är mycket välbesökt
- Träteatern har fått en vinterlösning som gör att den kan användas större delen av året för olika arrangemang.
- Teaterfestivalen har blivit en spännande vecka med olika former av teater på alla tänkbara platser på Stenegård.
- En barnteater spelar upp olika uppsättningar vid den nya lilla barnteatern som har skapats vid lilla fontänen ner mot Brostugan.
- Tanken på att i någon form återskapa Teaterskolan och den utveckling som bedrevs på Hälsingegården under 1990-talet hålls ständigt levande.

4. HÄLSINGLANDS FOLKMUSIKCENTER

- Hälsinge Låtverkstad har utvecklat ett folkmusikcenter som är tongivande i hela folkmusik-Sverige och som samlar stora skaror musikintresserade till kurser på Stenegård.
- Den årligt återkommande spelmansstämman på Stenegård samlar stora publikmassor och många spelmän från Sverige och Europa. Olika temakonsserter genomförs på Träteatern eller i konferenslokalen.

5. LEDANDE ARENA FÖR STORA ARRANGEMANG

- Stenegård som arena för publikarrangemang på över 5 000 besökare har år 2012 blivit så populärt bland arrangörer att vi har möjlighet att välja de 2 – 3 bästa musikarrangemangen under sommaren.
- Stora publikskaror besöker regelbundet Stenegård för till exempel nationaldagsfirande, midsommarfirande, midsommarmarknad, Moläta, veteranbilsmarknad, Mickelsmässmarknad, julmässa, julmarknad.
- Stenegård används i samband med events/utbildningsdagar för större organisationer och företag, i samarbete med boendeanläggningar i bygden.

6. ETT CENTRUM FÖR HÖGKVALITATIVT HANTVERK

- Stenegård är välkänt som handelsplats för konsthantverk av hög kvalitet. Flera av butikslokalerna är permanent uthyrda till konsthantverkare som genom detta når en stor kundkrets.
- Någon av butikslokalerna upplåts växelvis för konsthantverkare som hyr lokal för en eller två veckor i taget. Då det också finns möjlighet att bo på gården kan även hantverkare som bor på andra orter nyttja denna möjlighet att nå en ny kundkrets under en begränsad tid. Via ett särskilt ”Stenegårdsstipendium” kan möjligheten att ställa ut och sälja sina produkter erbjudas även åt unga lovande konsthantverkare under någon eller några veckor per år.
- Hantverkare i arbete (t ex keramiker eller smed) kan ses på gården under vissa tider, samtidigt som deras alster finns till försäljning i någon av gårdens butiker.

7. HÄLSINGLANDS STÖRSTA CENTRUM FÖR LOKAL MAT

- Varje fredag hålls en marknad som är mycket välbesökt och där många bussbolag bokar in sig. Lokala producenter av mat och hantverk har här bra avsättning för sina produkter.
- Satsningen på bra lokala råvaror och bra personal samt ett varierat utbud har gjort Kusens Restaurang till Hälsinglands mest kända restaurang. Kusens utgör ett naturligt besöksmål för människor inom 20 mils radie för att få uppleva den fantastiska miljön och goda maten i både västra flygeln och källaren.
- Vinkällaren i anslutning till Kusens källare är omtalad i vinkretsar, främst vad gäller de fantastiska vinprovningarna kopplade till smakupplevelser i form av lokala maträtter och ostar, även möjligheten att med kvalificerad rådgivning kunna hantera en egen vinkällare som kan hyras i olika storlekar.

8. HÄLSINGLANDS MEST VÄLBESÖKTA UTSTÄLLNINGAR

- Per Nilson-Öst utställningen som arrangerades i Östra flygeln till hans 90 årsdag den 4 april 2008 blev så lyckad och uppskattad att den numera är basen i en konstutställningsverksamhet med olika teman med lokal förankring.
- En permanent utställning om Lill-Babs liv, verksamhet och musik har sin naturliga plats på Stenegård.
- På logen anordnas nya utställningar årligen.
- Gårdens historia har i sig en dragningskraft. Det finns tydliga skyltar på flera språk på varje byggnad och viktiga platser på hela gården så att besökarna kan guida sig själv och ta del av gårdens spännande historia och se alla vackra platser. Kartan säljs i gårdskontoret.
- Kyrkstallarna är en levande miljö med kyrkstallmuseum, konstnärer m m.

Stenegård är en plats där hela familjen vill tillbringa hela dagen!